

تحلیل توان های گردشگری کشاورزی نواحی روستایی

(مطالعه موردی: بخش دینور، شهرستان صحنه)

محمد ولئی^۱، محمداکبر پور^۲، امیدعلی مرادی^۳

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی

۲. استادیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی (نویسنده مسئول)

۳. مربی گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی

چکیده	تاریخ دریافت: ۹۹/۰۱/۰۹
<p>« گردشگری کشاورزی » به عنوان راهبردی بدیل، می تواند در زمینه توسعه پایدار روستایی و کشاورزی کمک شایانی نماید و باعث شده است که امروزه گردشگری کشاورزی در جهان به عنوان راهبردی برای بهبود اوضاع اقتصادی، اجتماعی و زیستی روستاها تلقی گردد. هدف اصلی تحقیق حاضر، تحلیل توان های گردشگری کشاورزی نواحی روستایی در روستاهای بخش دینور شهرستان صحنه استان کرمانشاه است. این تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، از نوع توصیفی- تحلیلی می باشد که با استفاده از روش پیمایشی و ابزار پرسش نامه انجام گرفته است. جامعه آماری تحقیق متشکل از دو گروه سرپرستان خانوار روستایی و گردشگران روستا می باشند. جامعه آماری این تحقیق شامل ۱۷ روستای بخش دینور با ۱۲۶۰ خانوار بود که با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه این جامعه ۲۹۰ نفر به دست آمده است و برای گردشگران ورودی به روستاها، از روش نمونه گیری جامعه نامعلوم استفاده شده است؛ یافته های پژوهش نشان می دهد: عوامل محیطی و طبیعی، فرهنگی و اجتماعی، اقتصادی در روستاهای مورد مطالعه این توان را دارند که گردشگری کشاورزی را در منطقه توسعه بدهند. همچنین، بر اساس یافته های به دست آمده مولفه تمایل به اقامت شبانه در صورت وجود اقامتگاه در مزارع، کمترین رتبه و مولفه تمایل به خرید گیاهان دارویی از بخش دینور و شهر صحنه بیشترین رتبه یعنی بیشترین ظرفیت را برای توسعه گردشگری کشاورزی بخش دینور از دیدگاه گردشگران دارا می باشد.</p>	تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۴/۰۴
	کلید واژه ها:
	گردشگری کشاورزی، توان های گردشگری، نواحی روستایی، بخش دینور، کرمانشاه

مقدمه

اقتصاد نامتمرکز جهان امروز در جهت بازدهی مناسب، ترکیب های مختلفی را شکل می دهد که تقسیم بندی های اقتصاد نوین را در زمینه ی صنعت، کشاورزی و خدمات در هم می ریزد. یکی از این ترکیب ها در زمینه ی تلفیق بخش کشاورزی و صنعت گردشگری است که منجر به پیدایش صنعت گردشگری روستایی شده است (محمودی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲). از نظر توسعه ای، گردشگری روستایی از ویژگی های بسیار متنوعی در کشورهای گوناگون برخوردار است و با توجه به اهمیتی که در توسعه ی اقتصادی و متنوع سازی فعالیت های اقتصادی در نواحی روستایی دارد در سطوح محلی، منطقه ای و ملی مورد توجه برنامه ریزان قرار گرفته است (رضوانی، بیات، ۱۳۹۳: ۱۵). کارکرد اصلی مناطق روستایی در جهان سوم، کشاورزی است و به دلیل تأثیر ویژه آن بر اشتغال، تعدیل فقر و درآمد، امنیت غذایی و خودکفایی، از اهمیت بالایی برخوردار است. توسعه کشاورزی و آینده

آن، دل مشغولی بسیاری از سیاست گذاران کشور و متخصصان توسعه است و متولیان امر در چند دهه اخیر تلاشهای بسیاری برای ارتقای این بخش انجام داده اند (بریدنمان و ویچنز، ۲۰۰۴: ۷۳). گردشگری کشاورزی به عنوان بخشی از گردشگری روستایی و مبتنی بر اصول پایداری است که در کمیسیون همکاری های زیست محیطی مطرح شده که به صورت تفریحی است و بر تولید و خدمات در محیط مزارع، تأثیر قابل توجهی دارد. این نوع گردشگری، در پژوهش ها و توسط مشتریان خدمات گردشگری، به عنوان خدمات گردشگری فرعی و اضافی، به جای ابزارهای تقویت کننده کشاورزی در کسب و کار کوچک با درآمد زیاد، درک شده است. گردشگری در این معنا یک اولویت و فعالیت غالب نیست اما به دلیل وجود جاذبه ها، پیشنهاد درستی برای ارائه خدمات کمکی به مزارع در ایجاد ارزش ها و درآمدهای جدید است (حیدری و همکاران، ۱۳۹۵: ۹). با وجود سابقه طولانی گردشگری کشاورزی، به ویژه در اروپا، در سال های اخیر، تنوع بخشی فعالیت های مزرعه از طریق گردشگری، به صورت وسیع تری به عنوان ابزار مؤثر برای مواجهه با مسائل اجتماعی اقتصادی نواحی روستایی به طور عام و بخش کشاورزی به طور خاص، مورد توجه قرار گرفته است. نه تنها رشد قابل توجهی در عرضه گردشگری کشاورزی، در بسیاری از کشورها پدید آمده است بلکه توجه آکادمیک به این پدیده نیز در حال افزایش بوده است (ورمزیاری و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۸). گردشگری کشاورزی می تواند از طریق تحریک و تشویق روستاییان به عرضه محصولات و خدمات بخش کشاورزی به گردشگران مانند چشم-انداز، تورهای مزرعه ای، آماده سازی سایت ها در جوار قطعات زراعی جهت گذراندن اوقات فراغت، سبب رونق بخش کشاورزی شود. در واقع محصول کشاورزی، خود می تواند به عنوان یک محصول گردشگری مورد توجه قرار- گیرد (عناستانی، مظفری، ۱۳۹۷: ۱۲۵). امروزه، گردشگری کشاورزی به عنوان محرکی برای اقتصاد ناموزون بخش کشاورزی و گرایشی به ریشه-های احساسی و نوستالژیک شهروندان دنیای مدرن و به سبب عواملی همچون: بازدید یا مشارکت در فعالیت های مزرعه، خرید مستقیم محصولات، گذراندن یک شب در مزرعه، کنجکاوی و آموختن در مورد مزرعه و محصولات کشاورزی توانسته است هدف گستره ای ایجاد کند (فخیم زاده و خطیبی، ۱۳۹۵: ۱۲) و به عنوان عاملی برای توسعه در مناطق روستایی در نظر گرفته شوند. هدف از گردشگری کشاورزی ایجاد منبع درآمدی برای کشاورز و مقصدی برای گردشگری، آموزش و تفریح همراه با وقت گذرانی مفید برای بازدیدکنندگان است (اسچانمن، ۲۰۱۰). امروزه گردشگری کشاورزی در جهان به عنوان راهبردی برای بهبود اوضاع اقتصادی، اجتماعی و زیستی روستاها تلقی می گردد. برخلاف قابلیت های فراوان ایران برای جذب گردشگر کشاورزی، مطالعات بسیار اندکی به منظور شناخت رئوس برنامه های توسعه گردشگری کشاورزی انجام شده است. مطالعه ای در کشور با هدف شناخت فعالیت های گردشگری کشاورزی مطلوب از دیدگاه گردشگران انجام نشده است تا شناخت مناسبی برای فعالان و برنامه ریزان این صنعت حاصل شود. این در حالی است که یکی از مهم ترین اجزای برنامه توسعه گردشگری کشاورزی در هر مقیاسی از مکان، شناخت دقیق بازار هدف و فعالیت ها و خدمات مرجح گردشگران است (ورمزیاری و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۸). با این اوصاف، موانع و چالش هایی همچون دانش محدود صنعت گردشگری، تجربه اندک کسب و کار، فقدان راهبردهای کسب و کار، عدم آموزش و تحصیل کافی، وجود زیرساخت های محدود، نبود تفکر خدمات محور و... پیش روی کشاورزان است که ارائه راهبردهایی برای مقابله و رفع آن ها متناسب با محتوا و ظرفیت های محلی ضروری است. امروزه گردشگری کشاورزی در بین کشورهای درحال توسعه مانند ایران، مخصوصاً در مناطق روستایی و دورافتاده که با چالش ها و تنگناهای معیشتی مختلفی مواجه بوده و درعین حال جاذب گردشگر و دارای جاذبه های متعدد طبیعی و انسانی هستند، می تواند به عنوان یکی از راه های مهم گریز از فقر و افزایش مشارکت مردم در فعالیت های توسعه ای جامعه محسوب شود. البته، ناگفته نماند که در کشور ما معمولاً بدون

1. Briedenmann & Wicknes

2. schaneman

زمینه سازی قبلی در این نواحی، بیشتر گردشگران به صورت خودجوش بدون آگاهی از اصول گردشگری می توانند آسیب های جبران ناپذیری را بر روستاها وارد کنند. بر همین اساس، با توجه به اشتغال روستاییان در بخش کشاورزی و توسعه گردشگری مناطق روستایی، برنامه ریزی در زمینه شناخت عوامل مؤثر بر گرایش روستاییان به سمت گردشگری کشاورزی می تواند نقش مهمی را در توسعه گردشگری در روستا، گسترش فرصت های شغلی، ایجاد درآمد اضافی و فقرزدایی به ارمغان آورد (حیدری، مطیعی لنگرودی، ۱۳۹۲: ۳۲). در این تحقیق بخش دینور از جمله مناطق مستعد شهرستان صحنه و استان کرمانشاه است که قابلیت تبدیل شدن به قطب گردشگری کشاورزی را دارد و برنامه ریزی برای توسعه گردشگری کشاورزی آن از جمله راهبردهایی است که می تواند کمکی برای دستیابی به این مهم باشد. از سوی دیگر، در سال - های اخیر، این بخش به شدت مورد توجه گردشگران قرار گرفته به طوری که سالانه تعداد کثیری از گردشگران از این بخش بخصوص مناطق روستایی آن بازدید می کنند. با این وجود هنوز مناطق روستایی آن با مشکلاتی چون فقر، نابرابری، مهاجرت، فروش اراضی زراعی، باغی و مرتع، فروش دام سبک و سنگین، تغییر کاربری اراضی از کشاورزی به ویلاسازی و کاهش شدید فعالیت های کشاورزی به دلیل نبود بازار و قیمت تضمینی روبه رو هستند و شکل فعلی گردشگری روستایی سبب به هم خوردن تعادل اقتصادی، فرهنگی- اجتماعی و زیست - محیطی در منطقه شده است. به این خاطر شکل گیری گردشگری کشاورزی در این بخش می - تواند راه حلی برای کاهش مشکلات و چالش های مذکور باشد. پژوهش حاضر به دنبال پاسخ گویی به سوالات زیر است: آیا نواحی روستایی بخش دینور از ظرفیت بالایی برای توسعه گردشگری کشاورزی برخوردار هستند؟ آیا بین تمایلات گردشگران و توسعه گردشگری کشاورزی رابطه معناداری وجود دارد؟ آیا جوامع محلی از آینده توسعه گردشگری کشاورزی حمایت می کنند؟ آیا بین مشارکت جامعه محلی و توسعه گردشگری کشاورزی رابطه وجود دارد؟

مبانی نظری

اگری یا آگروتوریسم به معنای گردشگری مبتنی بر کشاورزی است. ترکیب پیشوند agri با واژه tourism کلمه جدیدی است به معنای فعالیت گردشگری فرد با هدف آشنایی با فعالیت های کشاورزی و تفریحی که در یک محیط کشاورزی خلق می کند. در واقع گردشگری کشاورزی ترکیبی است از دو کلمه Agriculture به معنای کشاورزی و Tourism به معنای گردشگری و یکی از اشکال گردشگری روستایی محسوب می شود (محمودی و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۰۰). محققان معتقدند: جامعه ای که قرار است گردشگری را به عنوان ابزار توسعه اقتصادی برای تنوع بخشی اقتصاد روستایی به کار گیرند باید سیاست هایی در راستای توسعه پایدار اتخاذ نمایند. در این خصوص سطح پایداری گردشگری در نواحی روستایی، به پاسخ مناسب و مطلوب محیط روستا و به ویژه بخش کشاورزی به نقش ها و تقاضای در حال پیدایش فعالیت های گردشگری و تفریحی آن وابسته است. کشف و شناخت این نقش ها، منجر به ایجاد و هدایت کارکردهای جدید برای نواحی روستایی و در نهایت باعث تنوع بخشی فعالیت های روستایی از جمله بخش کشاورزی خواهد شد (علیقلی زاده فیروزجایی، ۱۳۹۸: ۱۱۳). گردشگری کشاورزی از دیدگاه پژوهشگران مختلف، تعاریف متفاوتی پذیرفته است: گردشگری کشاورزی بر پایه امکانات روستایی شکل می گیرد. و می تواند به عنوان فرصتی برای تنوع بخشیدن به فعالیت های افراد درگیر در بخش کشاورزی باشد (بلزنتیس^۱ و همکاران، ۲۰۱۲: ۱). گردشگری کشاورزی ابزاری

^۱ . Balezentis

قدرتمند در رونق بخشیدن مجدد به مناطقی است که دچار رکود هستند (لوپز و گریکا، ۲۰۰۶: ۳). گردشگری کشاورزی تجربه تماشای چشم اندازه‌های روستایی برای بازدیدکنندگان است (ساین باگی و همکاران، ۲۰۱۲: ۱۹۱). هدف از گردشگری کشاورزی ایجاد منبع درآمدی برای کشاورز و مقصدی برای گردشگری آموزش محور و تفریح توأم با وقت گذارانی مفید برای بازدیدکنندگان است (اس چانمن، ۲۰۱۰: ۱). توسعه گردشگری کشاورزی در هر منطقه ای نیاز به شناخت دقیق توانمندی های آن دارد تا موجبات پذیرش جامعه هدف را به صورت پایدار فراهم آورد. این نوع گردشگری به حفظ چرخه زندگی و چشم اندازه‌های مناطق روستایی و تجدید حیات روستاها کمک کرده و همچنین، فرصتی برای فراهم آوردن گردشگری سبز و حفظ زیست بوم ها ارائه می دهد (نوروزی و فتحی، ۱۳۹۷: ۲۵). گردشگری کشاورزی باید در مکانی انجام گیرد که دارای شرایطی نظیر پایداری فعالیت های کشاورزی، سازگاری شرایط منطقه با فعالیت های گردشگری، زیبایی محیط و میزانی از راحت بودن محیط باشد. بنابراین، تحقیقی که می خواهد میزان مناسب بودن مکانی را برای توسعه گردشگری کشاورزی بسنجد، باید چهار جنبه کشاورزی، توریسم، زیبایی و سازگاری را مورد بررسی قرار دهد (کاسوانتو، ۲۰۱۵: ۳۵). در ارتباط با جامعه محلی، گردشگری بر پایه امکانات روستایی شکل می - گیرد و می تواند تنوع فعالیت های کشاورزی مرتبط با گردشگری را در پی - داشته باشد (فلسپرو آن نتی، ۲۰۰۵: ۴۹۳). گرچه گردشگری روستایی و گردشگری کشاورزی عموماً اصطلاحات مبهمی هستند اما می توان میان این دو تمایزی قائل شد. در حالی که گردشگری کشاورزی به مجموعه فعالیت های تفریحی خاصی اشاره می کند که کشاورزان برای بازدیدکنندگان و گردشگران فراهم می کنند. این خدمات به عنوان مکملی برای صنایع اصلی درآمد در نظر گرفته می شوند (لوپز و گارسیا، ۲۰۰۶: ۶). بنابر این، گردشگری کشاورزی انعکاسی از تدارک فرصت های جدید در زمینه ایجاد فرصت های اقتصادی از طریق گردشگری در مزارع می باشد (جوان، سقایی، ۱۳۸۳: ۱۳۱). توسعه گردشگری کشاورزی نیازمند همگرایی مفهومی با گردشگری روستایی، گردشگری بهداشتی و گردشگری ماجراجویی است. گردشگری کشاورزی یک شرکت روستایی است که شامل مزرعه کار همراه با یک عنصر تجاری گردشگری می باشد. این مفهوم از قرن ها پیش تا کنون تجسم یافته است اما در چند دهه گذشته، از لحاظ نظری و مفهومی شکل گسترده تری به خود گرفته است. این مفهوم، ابتدا در اروپا و آمریکای شمالی آغاز شد و سپس در بسیاری از کشورها گسترش یافت. گردشگری کشاورزی همچنین با ارائه آموزش ها و مهارت های لازم به کشاورزان کمک می کند تا آنها دانش فنی مورد نیاز را برای شروع یک کسب و کار و مدیریت سرمایه گذاری در مزارع خود به دست آورند. در خصوص عوامل موثر بر گردشگری کشاورزی دیدگاه ها و نظرات متفاوتی وجود دارد اما اکثریت آنها به مورد زیر اشاره داشته اند: ویژگی - های زمین مزرعه و عملکرد آن، ثروت خانوادگی مالک یا درآمد خالص مزرعه (باربری، ۲۰۰۸)، ویژگی های کشاورز یا مالک، مکان مزرعه منطقه جغرافیایی و اقلیم (رایلا، ۲۰۱۱). در خصوص عوامل مربوط به خود مزرعه، اندازه مزرعه، مقدار زمین متعلق به مالک مزرعه، زیبایی های منظری مزرعه، جذابیت های مزرعه برای بازی کنندگان، میزان ثروت خانوادگی مالک و یا ارزش خالص مزرعه و همچنین در کنار این ها باید به عوامل تسریع کننده (تسهیلگر) مانند دولت، بانک ها، بیمه اشاره کرد. با توجه به موضوع مورد مطالعه این تحقیق که توسعه گردشگری کشاورزی در جامعه هدف را پوشش می دهد، پژوهش هایی اعم از داخلی و خارجی انجام شده است؛ اما تاکنون پژوهشی با این عنوان و در سطح منطقه مورد مطالعه، مشاهده نشد. مهم ترین موارد کاربردی از پژوهش های مرتبط با این پژوهش به شرح زیر است: در

---

1 . Lopez & Garcia

2 . singh bagi

3 . Kaswanto

4 . Fleischer & Annette

5 . Barberi

6 . Rilla

بین مطالعات داخلی ایمانی (۱۳۹۰) در پژوهشی به امکان سنجی جاذبه های آگروتوریسم دهستان رودپی شمالی شهرستان ساری پرداخته و نشان داد: توسعه آگروتوریسم موجب تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی، افزایش درآمد، اشتغال زایی و افزایش نقش زنان در اقتصاد خانوارهای روستایی شده است. مشهورخواجه و همکاران (۱۳۹۲) با بررسی پتانسیل های گردشگری کشاورزی در استان مازندران معتقدند که گردشگری کشاورزی می تواند گام مؤثری برای توانمندسازی اقتصاد روستایی باشد. بردی آنامرادنژاد و همکاران (۱۳۹۳) در مطالعه ای با عنوان گردشگری کشاورزی رویکردی برای توسعه منطقه ای در روستاهای شهرستان سوادکوه به این نتیجه دست یافته اند که مهم ترین نقاط قوت منطقه برای توسعه عبارت از: قابلیت های جذب گردشگر؛ از جمله کشت گیاهان دارویی، آب و هوای مطبوع، محیط آرام و سرسبز است. حیدری و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه ای با عنوان تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت اجتماع محلی در برنامه ریزی توسعه گردشگری کشاورزی مطالعه موردی نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان تنکابن به این نتیجه رسیده اند: عامل اقتصادی مهم ترین عامل تأثیر گذار بر مشارکت پاسخگویان در ایجاد و توسعه گردشگری کشاورزی است. نوروزی و فتحی (۱۳۹۷) در مطالعه ای با عنوان ارزیابی توانمندی های توسعه گردشگری کشاورزی و تعیین میزان پذیرش آن در جامعه هدف (کشاورزان و گردشگران) در شهرستان لنجان به این نتیجه رسیده اند که بخش کشاورزی شهرستان لنجان قابلیت های لازم برای توسعه گردشگری کشاورزی در گویه های منتخب در این زمینه را دارد و نگرش و میزان پذیرش کشاورزان و گردشگران منطقه در اکثر گویه های مربوط به جشنواره ها، فعالیت های زراعی و باغی مثبت است. در بخش مطالعات خارجی نیز، چ و همکاران^۱ (۲۰۰۵) در پژوهشی اشاره دارند که چگونه کشاورزان میسینگان با کارآفرینی گردشگری کشاورزی به ایجاد مقصدهای گردشگری و افزایش گردشگران در رابطه با گردشگری کشاورزی پرداخته اند و موجب حفظ تولیدکنندگان ارائه دهنده محصولات کشاورزی، حفظ زمین های کشاورزی و در نتیجه تقویت بینش و تصور مناسب از گردشگری کشاورزی برای بهره مندی از مزایای آن شده اند. گراد و جی هی^۲ (۲۰۰۷) طی پژوهشی در جوامع روستایی ایالات متحده، ضمن اشاره به آن که گردشگری کشاورزی در حال رشد و به عنوان شکلی از اشکال متنوع کشاورزی است؛ با هدف قراردادن تأثیر گردشگری کشاورزی در ذی نفعان مختلف، استراتژی های خاصی را برای بهبود و موفقیت گردشگری کشاورزی توصیه کرده- اند که می تواند به عنوان ابزار پشتیبانی برای کارآفرینی مزارع، بهبود کیفیت زندگی و پایداری اقتصادی باشد. تاو و باربری^۳ (۲۰۱۲) در یک مطالعه به بررسی منافع حاصل از گردشگری کشاورزی و اهمیت آن در مزارع کشاورزانی، که دارای بازدیدکننده برای تفریح در این مزارع بودند پرداخته اند. نتایج نشان می دهد که گردشگری کشاورزی به عنوان مهم ترین موضوع برای اهداف مرتبط با بازار و نقش اقتصادی گردشگری کشاورزی است و نه تنها از نظر افزایش سود بلکه به عنوان یک ابزار مهم بازاریابی مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد. آرتوگر و کندیر^۴ (۲۰۱۳) با استفاده از تحلیل عاملی نشان دادند که سه عامل: تجربه عملیات کشاورزی و بهبود کیفیت زندگی و آرامش و تمدد اعصاب، در مجموع 67 درصد از انگیزه گردشگران کشاورزی ترکیه را تبیین کرده است. نایو کری^۵ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان دامنه گردشگری کشاورزی در هند بیان می کند که صنعت گردشگری کشاورزی در هند دارای توانایی بالایی برای توسعه روستایی هند است. لویی و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان بررسی ویژگیهای گردشگری کشاورزی و سهم آن در توسعه روستایی در ایتالیا نشان می دهد که متغیرهای چشم انداز و محیط

¹ . Che & et al

² . Gard & Gehee

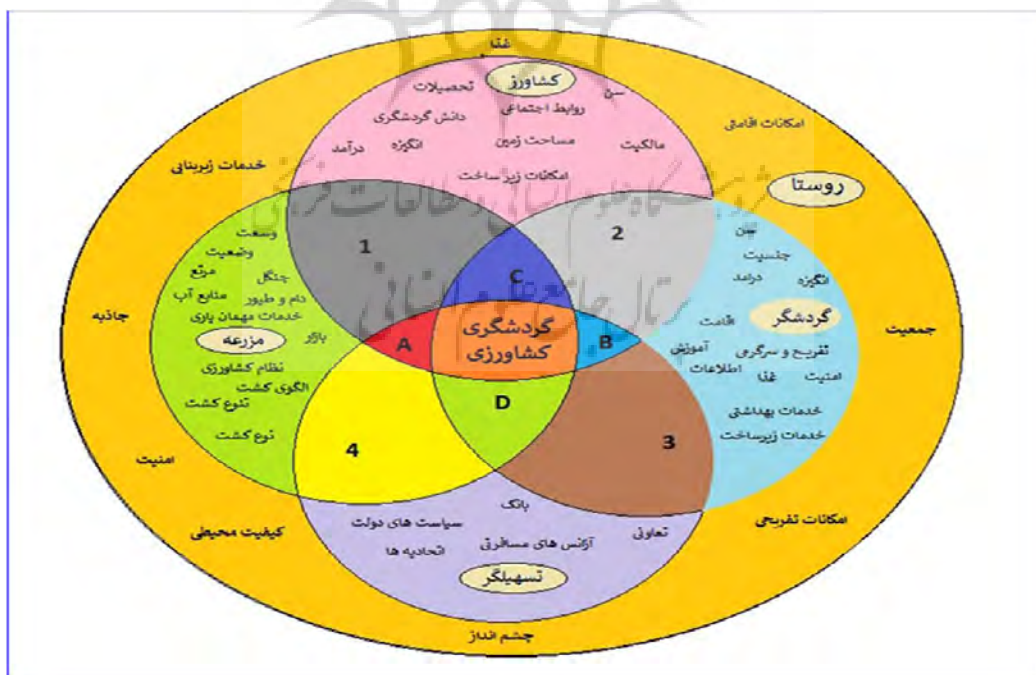
³ . Tew & Barbieri

⁴ . Artuger & Kendir

⁵ . Naidu Karri

زیست در شکل دادن به فعالیت های گردشگری کشاورزی نقش مؤثر دارند. اصطلاح گردشگری کشاورزی یک چهره جدید از گردشگری روستایی و کسب و کار روستایی است. در گردشگری کشاورزی باید به پنج عنصر اساسی یعنی محیط روستا یا مکان جغرافیایی روستا، مزرعه، کشاورز، گردشگر و مداخله گران (عواملی که ایجاد فعالیت گردشگری را سرعت می بخشند) اشاره کرد. همان طور که در شکل (۱) مدل مفهومی تحقیق نمایش داده شده است، ارتباط این پنج عامل سبب شکل گیری گردشگری کشاورزی می-شود؛ یعنی ارتباط بین محیط روستا، گردشگر، مزرعه، مداخله گران و کشاورز. نقطه اشتراک این پنج عامل گردشگری کشاورزی است که در شکل زیر مشخص شده است. از طرفی دیگر در فضای روستا همواره بین عناصر سازنده روستا (طبیعی و انسانی) یک ارتباط درونی وجود دارد، این ارتباط گاهی در سه سطح و گاهی در چهار سطح برقرار می باشد. با ورود گردشگر کشاورزی، این ارتباط به سطح پنجم افزایش یافته و سبب شکل گیری گردشگری کشاورزی می شود. ارتباط در سطح اول که همان ارتباط سنتی است، رابطه بین کشاورز- مزرعه و روستا را شامل می-شود. در این ارتباط زندگی روستایی جنبه سنتی و معیشتی داشته و سطح درآمد خانوار روستایی ناچیز و به تبعیت از آن رفاه نسبی هم پایین می باشد. در سطح دوم با وجود عاملی سه گانه قبلی، نهادهای تسهیلگر مانند: نهادهای دولتی، تعاونی ها و بانک و بیمه ها حضور یافته و به تامین احتیاجات ضروری و زیرساختی می پردازند؛ اما هنوز کشاورزان به همان سبک و سیاق گذشته خود امرار معاش می-کنند؛ مانند شرایط فعلی روستاهای منطقه و حتی استان و کشور. در مرحله بعد که نگرش توسعه و توانمندسازی اجتماعات محلی مطرح می-شود، رویکردها و به تبعیت از آن راهبردهای جدید مطرح خواهد شد. در اینجا با ورود عنصر پنجم یعنی گردشگر و آمیزش آن با چهار عنصر قبلی، سطح پنجم ارتباط شکل می گیرد و این همان گردشگری کشاورزی است که سبب تنوع درآمد، رشد، و توسعه مناطق روستایی خواهد شد.

شکل (۱) مدل مفهومی تحقیق

A: کشاورز-مزرعه-تسهیلگر-روستا	B: کشاورز-گردشگر-تسهیلگر-روستا
C: کشاورز-گردشگر-مزرعه-روستا	D: گردشگر-مزرعه-تسهیلگر-روستا
1- کشاورز، مزرعه، روستا	2- کشاورز، گردشگر، روستا
3- گردشگر، تسهیلگر، روستا	4- مزرعه، تسهیلگر، روستا

منبع: (یافته های تحقیق، ۱۳۹۸)

روش تحقیق

این تحقیق به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ روش انجام توصیفی تحلیلی مبتنی بر پیمایش می باشد. متغیرها و شاخص های تحقیق با مطالعه مبانی نظری، پیشینه تحقیق و پیمایش میدانی اولیه از ناحیه مورد مطالعه استخراج گردید. داده های مربوط به هر یک از متغیرها از طریق مشاهدات میدانی، و پرسش نامه سرپرستان خانوار روستا و گردشگران گردآوری شده است. پرسش نامه مورد استفاده در این تحقیق از نوع محقق ساخته می باشد. واحد تحلیل در این پژوهش سرپرستان خانوار روستایی و گردشگران بوده و جامعه آماری این پژوهش روستاهای بخش دینور شهرستان صحنه در استان کرمانشاه می باشد. پرسشنامه مربوط به سرپرستان خانوار شامل شش مؤلفه است (جدول ۱). پرسشنامه مربوط به گردشگران علاوه بر ویژگی های شخصی شامل گویه های گردشگری کشاورزی خواهد بود است که میزان تمایلات گردشگران را در ارتباط با گویه ها می سنجد. بر اساس آخرین آمار منتشر شده مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، روستاهایی که گردشگری کشاورزی در آن رونق دارد شامل ۱۷ روستا در سه دهستان دینور مرکزی، حر و کندوله از بخش دینور با ۱۲۶۰ خانوار می باشد که با استفاده از فرمول کوکران اقدام به نمونه گیری می شود که حجم نمونه این جامعه ۲۹۰ تعیین شده است (جدول ۲). از آنجایی که آمار مشخصی از تعداد گردشگران ورودی به روستاها در دست نبود، از روش نمونه گیری جامعه نامعلوم استفاده شده است؛ بنابراین بعنوان نمونه حداقل ۱۰۰ پرسش نامه مورد جمع آوری قرار گرفت. محدوده جغرافیای بخش دینور بین طول جغرافیایی ۴۷ درجه و ۲۰ دقیقه تا ۴۷ درجه و ۳۵ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ و ۳۴ درجه و ۳۰ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۴۰ دقیقه عرض شمالی از خط استوا واقع شده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). کل بخش دینور ۷۴۲ کیلومتر مربع وسعت دارد که دشت دینور در قسمت مرکزی و شمالی شهرستان صحنه واقع است. از لحاظ تقسیمات اداری و سیاسی، بخش دینور دارای سه دهستان به نام های دهستان دینور (مرکزی) به مرکزیت میانراهان، دهستان حر به مرکزیت روستای موئینه و دهستان کندوله به مرکزیت روستای کندوله تشکیل شده است.

جدول (۱) متغیرها و گویه های پرسش نامه سرپرست خانوار روستایی

متغیرها	گویه ها
ظرفیت‌های محیطی و طبیعی گردشگری کشاورزی	باغات میوه و مزارع برنج برای گردشگران جذابیت بالایی دارد، بازدید از مزارع گیاهان دارویی در بخش دینور و برگزاری مراسم‌های خاص در توسعه گردشگری منطقه نقش چشم‌گیری دارد، وجود انواع گیاهان دارویی زمینه مناسبی را برای توسعه گردشگری فراهم می‌آورد، توسعه کشاورزی منطقه باعث جلوگیری از آلودگی‌های محیطی و تغییر چشم‌اندازهای طبیعی می‌شود، توسعه گردشگری کشاورزی باعث ایجاد و تقویت چشم‌اندازها در منطقه می‌شود، توسعه کشاورزی از ویلا سازی‌های غیرمجاز در منطقه جلوگیری می‌کند، گردشگری زمینه‌های پیشبرد اهداف کشاورزی را نیز گسترش می‌دهد، وجود انواع محصولات کشاورزی و فراورده‌های آن جذابیت لازم برای گردشگری کشاورزی را دارد، تنوع غذایی می‌تواند یکی از مهم‌ترین جاذبه‌های توسعه گردشگری در منطقه باشد.
ظرفیت‌های اقتصادی	گردشگری موجب افزایش سطح اشتغال در بخش کشاورزی در منطقه می‌شود، گردشگری کشاورزی ثبات روستایی را از طریق احیای اقتصادی مناطق روستایی افزایش می‌دهد، افراد زیادی از راه مشاغل مربوط به گردشگری درآمد کسب می‌کنند، گردشگری موجب رونق کشاورزی می‌شود، گردشگری در منطقه باعث رونق اقتصاد روستاییان می‌شود، فروش مستقیم محصولات دامی و کشاورزی به گردشگران در اقتصاد جامعه میزبان تأثیر به‌سزایی دارد، گردشگری کشاورزی بازارهای جدیدی را برای محصولات محلی ما به وجود می‌آورد، وجود گردشگران موجب بالا رفتن قیمت زمین کشاورزی می‌شود، گردشگری کشاورزی باعث حضور توانمند زنان روستایی در چرخه اقتصادی روستا شده است.
ظرفیت اجتماعی- فرهنگی	رشد کشاورزی و تقویت پایه‌های گردشگری روستا سبب کاهش آسیب‌های اجتماعی می‌شود، توسعه کشاورزی و احیای زمین‌های زراعی باعث افزایش امید به زندگی در روستاییان می‌شود
حمایت جامعه محلی از گردشگری کشاورزی	من با حضور گردشگران در مزارع کشاورزی موافقم، من حاضرم بخشی از وقت خود را در صورت دریافت پول صرف آموزش کشاورزی به گردشگران نمایم، در صورت اطمینان از درآمد من حاضرم اقامتگاه‌هایی در مزارع و باغ خود برای اقامت شبانه گردشگران ایجاد نمایم
توسعه گردشگری کشاورزی	فعالیت‌های جدیدی (نظیر خرده‌فروشی، اجاره منازل، بنگاه‌ها) در منطقه در ارتباط با گردشگری کشاورزی ایجاد شده است، گردشگری تغییرات زیادی را در زیرساخت‌ها (امکانات) منطقه به وجود آورده است، گردشگری کشاورزی تقویت حس غرور و دل‌بستگی اهالی به منطقه را افزایش می‌دهد.
مشارکت	جامعه محلی به گردشگران اجازه بازدید از مزرعه را می‌دهند، جامعه محلی با آموزش فعالیت‌های زراعی به گردشگران در جهت توسعه گردشگری منطقه مشارکت می‌کند، جامعه محلی با فروش محصولات مزرعه در داخل مزرعه به گردشگران در جهت توسعه گردشگری مشارکت می‌کند.

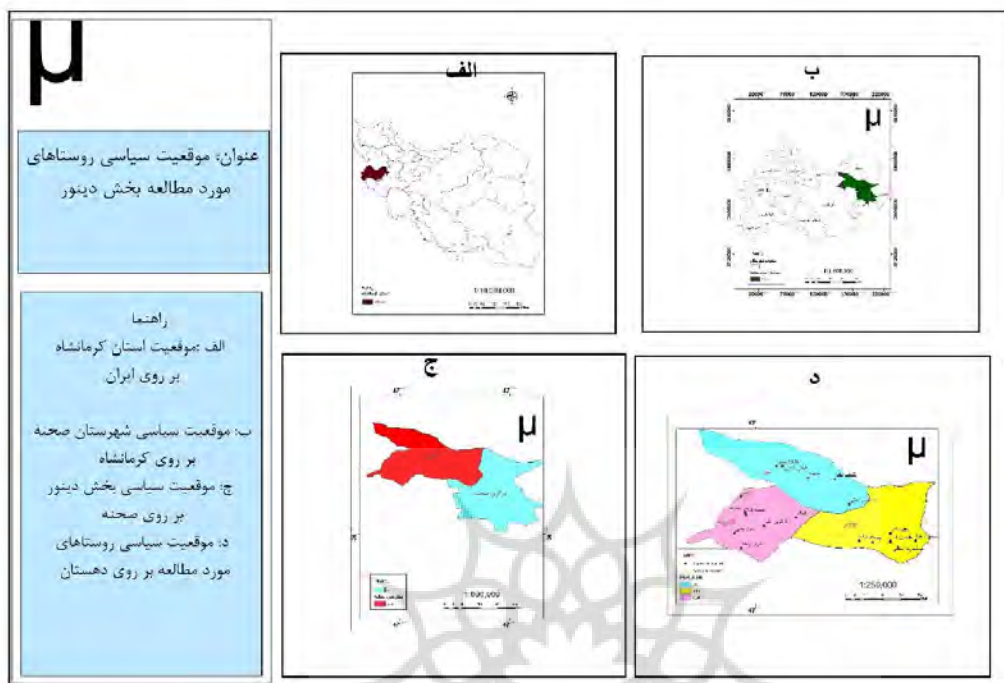
منبع: (امیری و همکاران، ۱۳۹۶، کریمی، ۱۳۹۳ و کارولین، ۲۰۰۶، زوتو و همکاران، ۲۰۱۳ و کارلا باربری، ۲۰۱۱)

جدول (۲) روستاهای منتخب به تفکیک دهستان و نمونه انتخابی

دهستان	روستای منتخب	تعداد خانوار	نمونه منتخب
دینور (مرکزی)	جیحون آباد	۳۰۲	۳۶
	چمه	۱۶۱	۲۷
	عزیزآباد	۵۱	۱۰
	میانراهان	۲۰۶	۳۰
	دستجرده علیا	۳۷	۱۲
	دستجرده سفلی	۱۱۴	۱۹
	میرطاهر	۲۹	۱۲
حر	جامیشان سفلی	۴۴	۱۰
	مویینه	۹۵	۱۶
	گنداب علیا	۳۸	۱۱
کندوله	کندوله	۱۶۱	۲۶
	پریان	۳۶	۱۰
	حجت آباد	۹۶	۱۶
	تراز و بره	۵۲	۱۲
	کرتویج علیا	۸۹	۱۴
	کرتویج سفلی	۴۸	۱۰
	کنک	۱۱۷	۱۹
	جمع	۱۲۹۰	۲۹۰

منبع: (یافته های تحقیق، ۱۳۹۸)

شکل (۲) موقعیت روستاهای بخش دینور

تجزیه و تحلیل

آنچه امروز در بحث رشد و توسعه مطرح بوده، به کارگیری توان های محیطی با استفاده از حداقل امکانات با بازدهی بالا است. با در نظر گرفتن قابلیت های بالای گردشگری و کشاورزی منطقه باید در زمینه برنامه ریزی و اتخاذ راهبردهای مناسب در راستای توسعه کشاورزی آن گامی اساسی برداشته شود. مسلم است برنامه ریزی برای توسعه گردشگری کشاورزی و رونق آن در سطح شهرستان صحنه می تواند به طور مستقیم موجب رشد و تعالی منطقه گردد و یک توسعه همه جانبه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، محیطی را پدید آورد که در نهایت، توسعه پایدار منطقه را به دنبال خواهد داشت. از نگاه مردم بومی روستاهای مورد مطالعه، عواملی در بعد محیطی و طبیعی ظرفیت این را دارند که گردشگری کشاورزی را در منطقه توسعه بدهند. بر این اساس و بر طبق جدول (۳)، بیشترین درصد پاسخگویان کاملاً موافق هستند که مولفه ها و معیارهای محیطی و طبیعی موجود، ظرفیت زیادی برای توسعه گردشگری کشاورزی روستاهای مورد مطالعه دارند. همچنین، در میان مولفه های مورد نظر وجود انواع گیاهان دارویی با میانگین ۳/۷۶ بیشترین ظرفیت را داراست و این مولفه که رشد و توسعه گردشگری کشاورزی باعث ایجاد تقویت چشم اندازها در منطقه می شود کم ترین میانگین ۳/۴۰ داراست. از سویی دیگر، بر اساس آزمون فریدمن این نکته که

تنوع غذایی می تواند یکی از مهم ترین جاذبه های توسعه گردشگری در منطقه باشد کم ترین رتبه را داراست و از ظرفیت کمتری برای توسعه گردشگری کشاورزی روستاهای مورد مطالعه برخوردار است.

جدول (۳) توزیع فراوانی و میانگین ظرفیت های طبیعی- محیطی توسعه گردشگری کشاورزی دینور از دید مردم بومی

گویه ها	کاملاً مخالف	مخالف	نظری ندارم	موافق	کاملاً موافق	میانگین	رتبه فریدمن
باغات میوه و مزارع برنج برای گردشگران جذابیت بالایی دارد.	۹/۷	۱۸/۶	۱۷/۵	۲۵/۵	۳۱/۳	۳/۵۳	۳۴/۳۲
بازدید از مزارع گیاهان دارویی در بخش دینور و برگزاری مراسم های خاص در توسعه گردشگری منطقه نقش چشم گیری دارد.	۹/۷	۱۶/۹	۱۳/۴	۲۶/۶	۳۶/۱	۳/۷۳	۳۵/۱۳
وجود انواع گیاهان دارویی زمینه مناسبی را برای توسعه گردشگری فراهم می آورد.	۱۲/۷	۱۵/۹	۱۱/۷	۳۰/۳	۳۲/۱	۳/۷۶	۳۵/۴۳
توسعه کشاورزی منطقه باعث جلوگیری از آلودگی های محیطی و تغییر چشم اندازهای طبیعی می شود.	۱۱	۱۷/۶	۱۳/۴	۲۵/۹	۳۲/۱	۳/۵۰	۳۴/۰۹
توسعه گردشگری کشاورزی باعث ایجاد و تقویت چشم اندازها در منطقه می شود.	۱۲/۸	۲۱	۱۰/۷	۲۳/۸	۳۱/۷	۳/۴۰	۳۲/۹۰
توسعه کشاورزی از ویلا سازی های غیرمجاز در منطقه جلوگیری می کند.	۸/۳	۱۷/۹	۱۰/۷	۲۶/۲	۳۶/۹	۳/۶۵	۳۶/۳۰
گردشگری زمینه های پیشبرد اهداف کشاورزی را نیز گسترش می دهد.	۹/۷	۱۸/۶	۸/۶	۲۹	۳۴/۱	۳/۵۹	۳۵/۳۷
وجود انواع محصولات کشاورزی و فرآورده های آن جذابیت لازم برای گردشگری کشاورزی را دارد.	۷/۶	۱۹/۳	۱۰/۷	۲۷/۶	۳۴/۸	۳/۶۲	۳۵/۷۸

۱۰/۳۶	۳/۶۳	۳۶/۲	۲۷/۲	۹/۷	۱۷/۶	۹/۳	تنوع غذایی می‌تواند یکی از مهم‌ترین جاذبه‌های توسعه گردشگری در منطقه باشد.
-------	------	------	------	-----	------	-----	--

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸)

مردم محلی با این نظر که گردشگری موجب افزایش سطح اشتغال در بخش کشاورزی در منطقه می‌شود (جدول ۴)، کاملاً موافق هستند و از سویی، اکثریت آنها کاملاً مخالف این مولفه هستند که گردشگری ثبات روستایی را از طریق احیای اقتصادی مناطق روستایی افزایش می‌دهد؛ چرا که عوامل دیگری را نیز در تحکیم و افزایش ثبات روستایی دخیل می‌دانستند. همچنین، اکثریت پاسخ دهندگان، کاملاً موافق بودند که گردشگری، بازارهای جدیدی را برای محصولات محلی ما به وجود می‌آورد و باعث حضور توانمند زنان روستایی در چرخه اقتصادی روستا شده است. در میان مولفه‌ها و متغیرهای اقتصادی مورد نظر این مولفه که فروش مستقیم محصولات دامی و کشاورزی به گردشگران در اقتصاد جامعه میزبان تأثیر به‌سزایی دارد، با میانگین ۳/۹۰ دارای بیشترین ظرفیت می‌باشد.

جدول (۴) توزیع فراوانی و میانگین ظرفیت‌های اقتصادی توسعه گردشگری کشاورزی دینور از دید مردم بومی

رتبه فریدمن	میانگین	کاملاً موافق	موافق	نظری ندارم	مخالف	کاملاً مخالف	گویه‌ها
۳۶/۴۹	۳/۶۸	۳۵/۹	۲۸/۳	۱۲/۸	۱۵/۲	۷/۹	گردشگری موجب افزایش سطح اشتغال در بخش کشاورزی در منطقه می‌شود.
۲۴/۸۴	۲/۸۱	۲۱/۷	۱۶/۹	۹/۷	۲۴/۸	۲۶/۹	گردشگری ثبات روستایی را از طریق احیای اقتصادی مناطق روستایی افزایش می‌دهد.
۲۵/۳۰	۲/۸۴	۲۲/۱	۱۹	۶/۲	۲۷/۲	۲۵/۵	افراد زیادی از راه مشاغل مربوط به گردشگری درآمد کسب می‌کنند.
۲۷/۸۵	۳/۰۳	۲۹/۳	۱۵/۹	۷/۲	۲۳/۸	۲۳/۸	گردشگری موجب رونق کشاورزی می‌شود.
۳۴/۱۹	۳/۵۰	۳۳/۴	۲۵/۹	۸/۳	۲۲/۱	۱۰/۳	گردشگری در منطقه باعث رونق اقتصاد روستاییان می‌شود.
۳۹/۰۴	۳/۹۰	۴۰	۲۲/۸	۱۲/۴	۱۵/۹	۶/۲	فروش مستقیم محصولات دامی و کشاورزی به گردشگران در اقتصاد جامعه میزبان تأثیر به‌سزایی دارد.

۳۴/۸۶	۳/۵۵	۳۲/۴	۲۸/۳	۹/۳	۲۲/۴	۷/۶	گردشگری بازارهای جدیدی را برای محصولات محلی ما به وجود می آورد.
۳۴/۹۰	۳/۵۵	۳۳/۴	۲۶/۶	۱۳/۱	۱۶/۲	۱۰/۷	وجود گردشگران موجب بالا رفتن قیمت زمین کشاورزی می شود.
۳۴/۵۷	۳/۵۳	۳۳/۸	۲۵/۹	۱۱/۷	۲۷/۲	۱۱/۴	گردشگری باعث حضور توانمند زنان روستایی در چرخه اقتصادی روستا شده - است.

منبع: (یافته های تحقیق، ۱۳۹۸)

بر اساس یافته های (جدول ۵) ۳۳/۴ درصد از پاسخگویان محلی، بر این باورند که سنت های محلی و فرهنگ محیط را حفظ می کند و ۱۱/۴ درصد از آنها کاملاً با این موضوع مخالف بوده اند. ۳۷/۲ درصد از آنها پاسخ داده اند که گردشگری آداب و رسوم روستاییان را به جامعه گردشگر معرفی می کند، از سویی تنها ۷/۶ درصد از مردم محلی کاملاً با این موضوع مخالف بوده اند. در پاسخگویی به سایر موارد نیز مردم محلی، اکثریت پاسخ های مثبتی (موافق و کاملاً موافق) ابراز داشته اند.

جدول (۵) توزیع فراوانی و میانگین ظرفیت های اجتماعی - فرهنگی گردشگری کشاورزی دینور از دید مردم بومی

رتبه فریدمن	میانگین	کاملاً موافق	موافق	نظری ندارم	مخالف	کاملاً مخالف	گویه ها
۳۶/۴۹	۳/۶۷	۳۵/۵	۲۷/۹	۱۳/۱	۱۵/۹	۷/۶	رشد کشاورزی و تقویت پایه های گردشگری روستا سبب کاهش آسیب های اجتماعی می شود.
۳۶/۱۹	۳/۷۱	۲۹/۳	۳۱/۴	۳۳/۴	۱۳/۴	۲/۴	توسعه کشاورزی و احیای زمین های زراعی باعث افزایش امید به زندگی در روستاییان می شود.

منبع: (یافته های تحقیق، ۱۳۹۸)

بر اساس یافته های (جدول ۶) پاسخگویان مردم محلی ۳۱ درصد آنها با حضور گردشگران در مزارع کشاورزی کاملاً موافق هستند و حدود ۱۳ درصد مخالف و ۲۳/۸ درصد نیز نظری ندارند. همچنین، ۲۹/۳ درصد از حجم نمونه مردم محلی بر این باور هستند که حاضرند با دریافت حق - الزحمه بخشی از وقت خود را صرف آموزش کشاورزی به گردشگران کنند و درصد کمی از آنها یعنی ۵/۲ درصد با این مساله کاملاً موافق هستند. ۳۳/۱ درصد از مردم پاسخ داده اند که همواره با گردشگران رابطه خوبی دارند. همچنین، ۳۳/۸ درصد موافق هستند که در صورت اطمینان از درآمد، حاضر هستند اقامتگاه هایی در مزارع و باغ خود برای اقامت شبانه گردشگران ایجاد نمایند. در میان مولفه های مورد نظر، مولفه ارتباط خوب مردم محلی با گردشگران دارای بیشترین میانگین یعنی ۳/۷۷ و کم ترین میانگین مختص تمایل به آموزش گردشگران در مزرعه با تمایل دریافت پول می باشد. از سویی دیگر، بر اساس خروجی آزمون فریدمن مولفه ارتباط خوب مردم محلی با گردشگران در رتبه اول و من تعامل خوبی با گردشگران

دارم و در آینده هم خواهیم داشت و مولفه در صورت اطمینان از درآمد من حاضر اقامتگاه‌هایی در مزارع و باغ خود برای اقامت شبانه گردشگران ایجاد نمایم به ترتیب در رتبه های دوم و سوم قرار دارند.

جدول (۶) توزیع فراوانی و میانگین ظرفیت های حمایتی محلی توسعه گردشگری کشاورزی دینور از دید مردم بومی

رتبه فریدمن	میانگین	کاملا موافق	موافق	نظری ندارم	مخالف	کاملا مخالف	گویه ها
۳۵/۴۰	۳/۶۲	۳۱	۲۵/۹	۲۳/۸	۱۲/۸	۶/۶	من با حضور گردشگران در مزارع کشاورزی موافقم.
۳۵/۰۲	۳/۵۹	۲۸/۶	۲۹/۳	۲۰/۳	۱۶/۶	۵/۲	من حاضرم بخشی از وقت خود را در صورت دریافت پول صرف آموزش کشاورزی به گردشگران نمایم.
۳۶/۱۴	۳/۶۸	۲۸/۳	۳۳/۸	۱۹	۱۵/۹	۳/۱	در صورت اطمینان از درآمد من حاضر اقامتگاه‌هایی در مزارع و باغ خود برای اقامت شبانه گردشگران ایجاد نمایم.

منبع: (یافته های تحقیق، ۱۳۹۸)

بر اساس یافته های (جدول ۷) اکثریت پاسخ دهندگان به میزان ۲۹/۷ موافق این موضوع هستند که ورود گردشگران در سالهای اخیر به منطقه افزایش یافته است. ۳۰/۷ درصد مردم بومی معتقدند که اقتصاد منطقه تا حدود زیادی به گردشگری وابسته است، همچنین پاسخ دهندگان در سایر موارد نیز اکثریت آنها موافق و کاملاً موافق با این مسائل بوده اند که فعالیت‌های جدیدی (نظیر خرده‌فروشی، اجاره منازل، بنگاه‌ها) در منطقه در ارتباط با گردشگری ایجاد شده است و گردشگری کشاورزی تقویت حس غرور و دل‌بستگی اهالی به منطقه را افزایش می‌دهد.

جدول (۷) توزیع فراوانی و میانگین ارزیابی توسعه گردشگری کشاورزی دینور از دید مردم بومی

رتبه فریدمن	میانگین	کاملاً موافق	موافق	نظری ندارم	مخالف	کاملاً مخالف	گویه ها
۳۵/۹۶	۳/۶۷	۳۰/۷	۲۸/۳	۲۳/۴	۱۳/۴	۴/۱	فعالیت‌های جدیدی (نظیر خرده‌فروشی، اجاره منازل، بنگاه‌ها) در منطقه در ارتباط با گردشگری کشاورزی ایجاد شده است.
۳۷/۳۴	۳/۷۷	۳۳/۱	۳۰/۷	۲۰	۱۳/۱	۳/۱	گردشگری تغییرات زیادی را در زیرساخت‌ها (امکانات) منطقه به وجود آورده است.

۳۶/۵۴	۳/۷۱	۲۹/۳	۳۳/۸	۱۹/۳	۱۴/۵	۳/۱	گردشگری کشاورزی تقویت حس غرور و دل‌بستگی اهالی به منطقه را افزایش می‌دهد.
-------	------	------	------	------	------	-----	---

منبع: (یافته های تحقیق، ۱۳۹۸)

بر اساس یافته های (جدول ۸) از پاسخگویان مردم محلی، بیش از ۳۴ درصد موافق بوده اند که جامعه محلی به گردشگران اجازه بازدید از مزرعه را می دهند و تنها درصد کمی یعنی ۳/۸ درصد از آنها با اجازه دادن به گردشگران کاملا مخالف بوده اند. همچنین، ۳۱/۴ درصد پاسخ داده اند که با آموزش فعالیت‌های زراعی به گردشگران در جهت توسعه گردشگری منطقه مشارکت می‌کنند. و ۳۰/۳ درصد نیز پاسخ داده اند که با فروش محصولات مزرعه در داخل مزرعه به گردشگران در جهت توسعه گردشگری مشارکت می‌کنند و ۲۲/۸ درصد نیز در این رابطه نظری نداشته اند.

جدول (۸) توزیع فراوانی و میانگین ارزیابی نقش مشارکت مردم محلی در توسعه گردشگری کشاورزی

رتبه فریدمن	میانگین	کاملا موافق	موافق	نظری ندارم	مخالف	کاملا مخالف	گویه ها
۳۶/۴۲	۳/۷۰	۳۰	۳۴/۱	۱۵/۵	۱۶/۶	۳/۸	جامعه محلی به گردشگران اجازه بازدید از مزرعه را می‌دهند.
۳۵/۶۲	۳/۶۵	۲۸/۳	۳۱/۴	۲۲/۸	۱۲/۴	۵/۲	جامعه محلی با آموزش فعالیت‌های زراعی به گردشگران در جهت توسعه گردشگری منطقه مشارکت می‌کنند.
۳۶/۲۰	۳/۶۹	۳۰/۳	۳۰	۲۲/۸	۱۲/۸	۴/۱	جامعه محلی با فروش محصولات مزرعه در داخل مزرعه به گردشگران در جهت توسعه گردشگری مشارکت می‌کنند.

منبع: (یافته های تحقیق، ۱۳۹۸)

بر اساس یافته های (جدول ۹) از میان پاسخ دهندگان مردم بومی روستاهای بخش دینور، ۳۱ درصد نقش گردشگری کشاورزی در کاهش بیکاری را خیلی زیاد، ۳۲/۱ درصد نقش این نوع گردشگری را در افزایش اشتغال در فعالیت های گردشگری کشاورزی را خیلی زیاد، ۳۳/۱ درصد نقش گردشگری کشاورزی را در ایجاد فرصت های شغلی جدید در بخش خرده فروشی، ساخت و ساز، مسافر کشی خیلی زیاد پاسخ داده اند. همچنین، ۳۴/۱ درصد پاسخ داده اند که گردشگری کشاورزی درآمد ساکنان محلی را افزایش و ۳۴/۵ درصد پاسخگویان نیز آن را موجب بالارفتن قدرت خرید ساکنان عنوان کرده اند. همچنین، در سایر مولفه های مورد نظر نیز اکثریت پاسخگویان مردم بومی نقش و تاثیر آنها را خیلی زیاد قلمداد کرده اند. در این راستا، مولفه گسترش امنیت و قانون در روستا با میانگین ۳/۷۳ و مولفه افزایش سطح آگاهی و دانش مردم نسبت به محل زندگی خود با میانگین

۳/۴۹ کمترین میانگین را داشته- است. همچنین، بر اساس خروجی آزمون فریدمن، مولفه گسترش امنیت و قوانین در روستاها از نظر تاثیرپذیری از گردشگری کشاورزی در بخش دینور در رتبه اول و موارد تغییر در نوع نگرش مردم نسبت به شیوه زندگی (مانند تغییر در پوشاک، مسکن، آداب و رسوم محلی و سنتی) و تغییر کاربری اراضی روستایی در رتبه های دوم و سوم و مولفه افزایش سطح آگاهی و دانش مردم نسبت به محل زندگی خود در رتبه آخر قرار دارد.

جدول (۹) توزیع فراوانی و میانگین مولفه های ارزیابی تاثیرات توسعه گردشگری کشاورزی بخش دینور از دید مردم بومی

رتبه فریدمن	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	گویه ها
۳۵/۸۱	۳/۶۵	۳۱	۲۷/۹	۲۲/۸	۱۲/۸	۵/۵	کاهش بیکاری (بخش دینور)
۳۵/۳۴	۳/۶۹	۳۲/۱	۳۱	۱۱/۷	۱۶/۲	۹	افزایش اشتغال در فعالیت های گردشگری کشاورزی
۳۴/۱۳	۳/۶۳	۳۳/۱	۲۳/۴	۱۳/۸	۲۰/۷	۹	ایجاد فرصت های شغلی جدید در بخش خرده فروشی، ساخت و ساز، مسافر کشی
۳۴/۵۹	۳/۶۶	۳۴/۱	۲۵/۵	۱۰/۷	۱۹	۱۰/۷	افزایش درآمد ساکنان محلی
۳۶/۰۱	۳/۶۱	۳۴/۵	۲۷/۹	۱۲/۸	۱۶/۶	۸/۳	بالا رفتن قدرت خرید ساکنان
۳۵/۲۰	۳/۵۱	۳۵/۹	۲۴/۵	۱۱/۴	۱۸/۶	۹/۷	افزایش قیمت اراضی روستایی
۳۶/۸۴	۳/۷۲	۳۵/۵	۲۹/۳	۱۲/۴	۱۷/۲	۵/۵	تغییر در نوع نگرش مردم نسبت به شیوه زندگی (مانند تغییر در پوشاک، مسکن، آداب و رسوم محلی و سنتی)
۳۵/۴۷	۳/۶۰	۳۴/۱	۲۷/۲	۱۱/۴	۱۹	۸/۳	روی آوردن به استفاده از وسایل تجملی و غیر ضروری در میان مردم
۳۴/۸۹	۳/۵۵	۳۵/۲	۲۴/۸	۱۰/۳	۱۹/۳	۱۰/۳	احساس مسئولیت مردم محلی نسبت به گردشگر و گردشگری کشاورزی
۳۵/۵۹	۳/۶۱	۳۵/۵	۲۶/۲	۱۱/۷	۱۶/۹	۹/۷	بهبود راه های ارتباطی روستایی
۲۶/۱۱	۲/۹۱	۲۳/۱	۲۰/۳	۶/۹	۲۳/۸	۲۵/۹	افزایش فضاهای تفریحی و گردشگری کشاورزی
۳۵/۶۹	۳/۶۳	۳۴/۵	۲۹	۹/۳	۱۹/۷	۷/۶	بهبود امکانات اقامتی مانند اجاره خانه های روستایی، مسافر خانه و ...

تغییر کاربری اراضی روستایی	۶/۲	۱۷/۲	۱۱	۳۰/۳	۳۵/۲	۳/۷۱	۳۶/۸۱
----------------------------	-----	------	----	------	------	------	-------

منبع: (یافته های تحقیق، ۱۳۹۸)

بر اساس یافته های (جدول ۱۰) گردشگران حجم نمونه به جز متغیر تمایل برای یادگیری فعالیت های کشاورزی- که آن هم میانگین نسبتاً بالایی دارد- در همه مولفه ها کاملاً موافق هستند که مزارع و باغات کشاورزی بخش دینور ظرفیت لازم را برای گردشگری دارد. همچنین، آن ها کاملاً تمایل دارند که در صورتی که مزارع اقامتگاه مطلوب داشته باشد (مسافرخانه و خانه روستایی) اقامت شبانه داشته باشند و همراه کشاورزان در مراحل کاشت برنج (روستاهايي که ظرفیت کشت برنج دارند)، گندم و حبوبات و ... مشارکت داشته باشند. گردشگران ابراز داشتند که در صورت فروش محصولات کشاورزی، ترجیح می دهند که محصولات کشاورزی را در مزارع و باغات را خریداری کنند. آنها همچنین تمایل زیادی به خرید گیاهان دارویی در شهر صحنه و روستاهای بخش دینور دارند و با یادگیری غذاهای بومی، بازدید از جشنواره های احتمالی کاملاً موافق بودند. در میان مولفه های یاد شده، این مولفه وجود مزارع و باغات کشاورزی بخش دینور بیشترین میانگین یعنی ۴/۱۰ و تمایل به اقامت شبانه کمترین میانگین ۳/۲۶ را دارا هستند. بر این اساس یافته های بدست آمده از آزمون فریدمن نشان می دهد که مولفه تمایل به اقامت شبانه در صورت وجود اقامتگاه در مزارع، کم ترین رتبه و مولفه تمایل به خرید گیاهان دارویی از بخش دینور و شهر صحنه بیشترین رتبه یعنی بیشترین ظرفیت را برای توسعه گردشگری کشاورزی بخش دینور از دیدگاه گردشگران دارا می باشد. جدول (۱۰) توزیع فراوانی و میانگین مولفه های نقش تمایلات گردشگران توسعه گردشگری کشاورزی بخش دینور از دید گردشگران

گویه ها	کاملاً مخالف	مخالف	نظری ندارم	موافق	کاملاً موافق	میانگین	رتبه فریدمن
مزارع و باغات کشاورزی بخش دینور ظرفیت لازم برای گردشگری را دارند.	۹/۹	۱۱/۹	۱۵/۸	۳۲/۷	۲۸/۷	۴/۱۰	۵/۲۳
من تمایل دارم که فعالیت های کشاورزی را یاد بگیرم.	۱۴/۹	۱۶/۸	۱۴/۹	۲۸/۷	۲۴/۸	۳/۳۲	۴/۷۰
من تمایل دارم در صورتی که مزارع اقامتگاه مطلوب داشته باشد (مسافرخانه و خانه روستایی) اقامت شبانه داشته باشم.	۱۶/۸	۱۵/۹	۱۸/۸	۲۲/۸	۲۵/۷	۳/۲۶	۴/۶۲
من تمایل دارم که همراه کشاورزان در مراحل کاشت برنج (روستاهايي که ظرفیت کشت برنج دارند)، گندم و حبوبات و ... مشارکت داشته باشم.	۲۰/۸	۱۵/۸	۱۲/۹	۱۹/۸	۲۹/۷	۳/۲۹	۴/۶۸
در صورت فروش محصولات کشاورزی من ترجیح می دهم که محصولات کشاورزی را در مزارع و باغات بخرم.	۱۲/۹	۱۵/۸	۱۲/۹	۲۴/۸	۳۳/۷	۳/۵۰	۵/۱۱

۴/۹۹	۳/۵۱	۳۳/۷	۲۱/۸	۱۰/۹	۱۷/۸	۱۴/۹	تمایل زیادی به یادگیری انواع غذاهای بومی و محلی با تأکید بر محصولات کشاورزی بومی منطقه دارم.
۵/۳۷	۳/۷۲	۳۵/۶	۲۹/۷	۹/۹	۱۷/۸	۶/۹	من به خرید گیاهان دارویی در شهر صحنه و روستاهای بخش دینور تمایل زیادی دارم.
۵/۰۹	۳/۴۹	۳۵/۶	۲۲/۸	۸/۹	۱۸/۸	۱۳/۹	با توجه به جذابیت مزارع حاضر برای یادگیری و اقامت در مزارع مبلغی را به عنوان هزینه بپردازم.
۵/۲۳	۳/۶۳	۳۵/۶	۲۵/۷	۱۲/۹	۱۵/۹	۹/۹	در صورتی که جشنواره‌های محصولات کشاورزی (مانند جشنواره گل و گیاه) برگزار شود من تمایل دارم که از این نوع جشنواره‌ها و نمایشگاه دیدن کنم.

منبع: (یافته های تحقیق، ۱۳۹۸)

یافته ها:

آیا نواحی روستایی بخش دینور از ظرفیت بالایی برای توسعه گردشگری کشاورزی برخوردار هستند؟ بخش دینور را باید در شمار بخش هایی در استان کرمانشاه قرارداد که کشاورزی آن رکن اصلی معیشت و اقتصاد مردم منطقه محسوب می شود و به سبب موقعیت اقلیمی، جغرافیایی و کشاورزی به عنوان قطب کشاورزی شهرستان صحنه و استان کرمانشاه تلقی می شود. برنج، گیاهان دارویی و مزارع کشاورزی و انواع محصولات دیگر در تبادل فعالیت های تجاری و بازرگانی مردم این ناحیه همواره مقوله های تعیین کننده برای معیشت مردم است و در عین حال، جریان مناسبات اقتصادی داخلی و خارجی را تحت تأثیر خود قرار می دهد. به این ترتیب، با بهره جستن از گردشگری به نفع محصولات کشاورزی، از قبیل گیاهان دارویی، می توان فرصت توانمندسازی کشاورزی همسو با توسعه گردشگری برای فعالان این دو بخش را فراهم آورد. علاوه بر آن، برگزاری مراسم و جشنواره های خاص و مناسبتی در سراسر منطقه، عاملی جهت معرفی و نمایش دارایی های منطقه به عموم و جلب توجه و حمایت افراد نسبت به فرهنگ و آداب و رسوم منطقه می باشد. برای درک نظرات جامعه بومی و گردشگران در این خصوص، از آزمون تی مستقل که به بیان دیدگاه کلی بین دو جامعه در مورد یک متغیر می پردازد استفاده شده است. در این آزمون متغیر ظرفیت های محیطی و کشاورزی بخش دینور با دو دیدگاه جامعه بومی و بازدیدکنندگان مورد سنجش قرار گرفت؛ نتایج (جدول ۱۱) حاکی از این است: با توجه به مقدار Sig تفاوت دیدگاه ها بسیار ناچیز است و گردشگران و بومیان در راستای وجود ظرفیت های گردشگری کشاورزی بخش دینور اتحاد نظر دارند. بر اساس نتایج به دست آمده از آزمون فریدمن، گیاهان دارویی، و برگزاری مراسم های سنتی و خاص، مهم ترین عامل در جلب توجه و علاقه گردشگران به گردشگری کشاورزی است.

جدول (۱۱): تفاوت دیدگاه گردشگران و جامعه بومی برای توسعه گردشگری کشاورزی در بخش دینور

t-test for Equality of Means				Levene's Test for Equality of Variances		گروه
Mean Difference	Sig. (2-tailed)	df	t	Sig.	F	
.09843	.۰۵۴	388	۱,۹۸۱	.۰۱۶	۶,۱۸۰	برابری واریانس
.09843	.۰۵۷	352.742	۱,۹۸۹			عدم برابری واریانس
Std. Error Mean	Std. Deviation		Mean	N	گروه	
.03144	.45567		3.77	210	جامعه بومی	
.04008	.53767		3.67	180	گردشگران	

آیا بین تمایلات گردشگران و توسعه گردشگری کشاورزی رابطه وجود دارد.

«گردشگری کشاورزی» اقامت بازدیدکنندگان در روستا، خرید تولیدات روستایی، شرکت در برداشت محصول یا چیدن میوه و حتی تجربه غذا دادن به دام را نیز شامل می‌شود. علاوه بر آن، می‌تواند در عرضه مستقیم محصولات کشاورزی نقش بسزایی داشته باشد. گردشگر با حضور در روستا ضمن تفریح و دیدن مناظر طبیعی به همراه روستاییان به کار کشاورزی می‌پردازد و با حضور در بطن جامعه روستایی با زندگی کشاورزان آشنا می‌شود. در گردشگری کشاورزی فقط دیدن طبیعت مطرح نیست؛ درحالی‌که مفهوم درست آن آشنایی بازدیدکننده با فرهنگ جامعه روستایی است. این نوع گردشگری ضمن این که فواید روحی و مادی می‌تواند برای بازدیدکننده به همراه داشته باشد، برای مقصد نیز فواید اقتصادی به دنبال دارد. همه‌ی این موارد زمینه‌ساز توسعه جامعه محلی است که در صورت تمایل و رغبت گردشگری مسیر توسعه هموارتر می‌گردد. برای درک وضعیت تمایلات بازدیدکنندگان مؤلفه‌های آن با هم کامپیوت شده و با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای موردبررسی قرار گرفته‌اند. با توجه به میانگین متغیر که 3.67 درصد به دست آمده است نشانگر وضعیت مطلوب و کلی این مؤلفه است (جدول ۱۲). سطح معنی‌داری هم نشانگر توافق معنی‌دار بین نگرش‌های ذهنی بازدیدکنندگان است. نتیجه آزمون نشان می‌دهد که بازدیدکنندگان تمایل زیادی به شرکت در فعالیت‌های گردشگری کشاورزی دارند و حاضرند از محصولات کشاورزی جامعه بومی خرید و مصرف کنند و در روند توسعه این منطقه شریک باشند.

جدول (۱۲): رابطه بین تمایلات گردشگران و توسعه گردشگری کشاورزی

Test Value = 3							
One-Sample Statistics				Mean Difference	Sig. (2-tailed)	df	T
Std. Error Mean	Std. Deviation	Mean	N				
.04008	.53767	۳,۷۸۰	180	.67299	.000	۱۸۱	16.793

آیا جوامع محلی از آینده توسعه گردشگری کشاورزی حمایت می‌کنند؟

با توجه به محدودیت منابع برای ایجاد ظرفیت در بخش کشاورزی در نواحی روستایی و همچنین تغییر نگرش روستاییان نسبت به فعالیت در این بخش، فعالیت‌های کشاورزی در برخی از مناطق دارای پتانسیل‌های گردشگری در حال افول است. برای درک وضعیت متغیرهای حمایت و پشتیبانی جوامع محلی و توسعه گردشگری با استفاده از کامپیوت کردن مؤلفه‌های هر دو متغیر، از آزمون تی تک نمونه‌ای برای بیان دیدگاه کلی جامعه بومی نسبت به این دو متغیر استفاده شده است. با توجه به جدول (۱۳)، نتیجه، بیانگر وضعیت مطلوب و کلی این دو مؤلفه نسبت به یکدیگر می‌باشد و همچنین، با توجه به سطح معنی داری به دست آمده که نشانگر توافق معنی‌دار بین نگرش‌های ذهنی جامعه بومی است.

جدول (۱۳): حمایت جامعه محلی از توسعه گردشگری کشاورزی

Test Value = 3						مؤلفه
One-Sample Statistics		Mean Difference	Sig. (2-tailed)	df	T	
Std. Deviation	Mean					
.93754	۳,۷۲۹۰	.62905	.000	۲۹۰	9.723	حمایت و توسعه
.69677	۳,۶۸۷۹	.59667	.000	۲۹۰	12.409	

برای مشخص شدن روند حمایت جوامع بومی از توسعه گردشگری در بخش دینور با توجه به آزمون رگرسیون خطی یک‌طرفه و معنی‌دار بودن آزمون، نقش حمایت و پشتیبانی به‌عنوان یکی از متغیرهای اصلی تأثیرگذار در روند توسعه با ضریب بتای ۰,۳۱۳ می‌تواند در کنار دیگر مؤلفه‌ها در روند رشد و توسعه منطقه نقش مهمی داشته باشد. البته، حمایت و پشتیبانی در هر کار و زمینه‌ای لازمه اصلی آن مشاغل است و در بحث گردشگری با حمایت از ورود گردشگران و استقبال از آنان می‌تواند زمینه رضایت‌مندی گردشگران و بازگشت مجدد آنان را به مقاصد در پی داشته باشد.

جدول (۱۴): روند حمایت جوامع بومی از توسعه گردشگری در بخش دینور

ANOVA ^b						
Sig.	F	Mean Square	df	Sum of Squares	Model	
.000 ^a	22.634	18.028	1	18.028	Regression	1
		.797	208	165.679	Residual	
			209	183.708	Total	
Coefficients ^a						
	Sig.	t	Beta	Std. Error	B	Model
	.000	4.757	.313	.089	.422	توسعه
Model Summary						
a Predictors: (Constant), TOSE Variable: HEMAYAT b. Dependent			Adjusted R Square	R Square	R	Model
			.094	.098	.313 ^a	1

آیا بین مشارکت جامعه محلی و توسعه گردشگری کشاورزی رابطه وجود دارد؟

با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون، رابطه بین مشارکت جامعه محلی و توسعه گردشگری کشاورزی در منطقه نشان می‌دهد که این رابطه با مقدار Sig. صفر برقرار است (جدول ۱۵). جامعه محلی امید این را دارد که با مداخله و حضور مستمر و مفید خود ضمن حفاظت از ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی خود بتواند در روند توسعه گردشگری کشاورزی که یکی از ظرفیت‌های بالفعل این منطقه است به اقتصاد جوامع بومی کمک کند و باعث رشد و شکوفایی منطقه شود.

جدول (۱۵): رابطه بین مشارکت جامعه محلی و توسعه گردشگری کشاورزی

Correlations			
مشارکت جامعه محلی	توسعه گردشگری		
1	.481**	Pearson Correlation	مشارکت جامعه محلی
	.000	Sig. (2-tailed)	
210	210		N
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			

نتیجه گیری

با در نظر گرفتن ویژگی‌های کشور ایران به لحاظ دارا بودن پتانسیل‌های متنوع زیست محیطی، اقلیمی و جغرافیایی بالقوه و بالفعل، گردشگری کشاورزی می‌تواند در مناطق مختلف کشور به اجرا درآید. از جمله مناطق پرتوان کشور در زمینه کشاورزی، استان کرمانشاه است. شهرستان صحنه که محدوده مورد مطالعه این پژوهش است، از جمله مناطق مستعد کشور است که قابلیت تبدیل شدن به قطب گردشگری کشاورزی را دارد و برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری کشاورزی آن از جمله راهبردهایی است که می‌تواند کمکی در دستیابی به این مهم باشد. نیاز مبرم به برنامه‌ریزی برای این شهرستان واقعیتی ملموس و غیر قابل انکار است. با در نظر گرفتن قابلیت‌های بالای گردشگری و کشاورزی منطقه باید در زمینه برنامه‌ریزی و اتخاذ راهبردهای مناسب در راستای توسعه کشاورزی آن گامی اساسی برداشته شود. مسلم است برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری کشاورزی و رونق آن در سطح بخش دینور می‌تواند به‌طور مستقیم موجب رشد و تعالی منطقه گردد و یک توسعه همه‌جانبه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، محیطی را پدید آورد که در نهایت، توسعه پایدار منطقه را به دنبال خواهد داشت. امروزه، ارتباط بین گردشگری و کشاورزی تنها به عنوان یک محصول گردشگری مطرح نیست و به عبارتی فراتر از یک خدمت در محیط‌های روستایی است؛ زیرا روش جدیدی برای درک سفر، آگاهی‌های جدید، نگرش مثبت به فرهنگ مردم محلی و محیط زیست است. اما ارتباط بین گردشگری و کشاورزی در برخی از موارد جنبه‌های منفی دارد، به طوری که تضاد این دو بخش در حدی است که حتی اگر گردشگری در قالب گردشگری مزرعه‌ای نیز در حوزه‌های مقصد رشد یابد باز هم می‌تواند باعث دست

کشیدن افراد از فعالیت های کشاورزی شود. به طور کلی مطالعات انجام شده در حوزه گردشگری کشاورزی در داخل و خارج از کشور، بیشتر جنبه تحلیلی داشته و در تلاش اند تا مفهوم گردشگری و نقش آن را در توسعه روستایی امکان سنجی، تبیین و تحلیل کنند (امیری و همکاران، ۱۳۹۶، کریمی، ۱۳۹۳ و کارولین، ۲۰۰۶، زوتو و همکاران، ۲۰۱۳ و کارلا باربری، ۲۰۱۱). آنچه که در این مطالعات با تحقیق حاضر قابل تمایز بوده، نوع نگاه به مفهوم گردشگری کشاورزی است. در اکثر مطالعات انجام شده، گردشگری کشاورزی را گاهی با گردشگری روستایی یکی دانسته و یا این که تنها به یکی از عناصر گردشگری کشاورزی (گردشگر، کشاورزی، مزرعه، روستا و مداخله گر) پرداخته شده است و نکته مهم تر این که تاثیر عامل مداخله گر و نقش آن در شکل گیری گردشگری کشاورزی اشاره نشده است. همچنین، مطالعات انجام شده به صورت موردی و بیشتر حالت تبیینی داشته، حال آن که تحقیق حاضر علاوه بر شناخت عناصر گردشگری کشاورزی، به امکان سنجی از گردشگری کشاورزی در منطقه پرداخته است. بر اساس یافته- های تحقیق بیشترین درصد پاسخگویان کاملا موافق بودند که مولفه ها و معیارهای محیطی و طبیعی موجود، ظرفیت زیادی برای توسعه گردشگری کشاورزی روستاهای مورد مطالعه دارند. همچنین، در میان مولفه های مورد نظر وجود انواع گیاهان دارویی با میانگین ۳/۷۶ بیشترین توان را داراست و این مولفه که رشد و توسعه گردشگری کشاورزی باعث ایجاد تقویت چشم اندازها در منطقه می شود کمترین میانگین ۳/۴۰ داراست. در میان مولفه ها و متغیرهای اقتصادی مورد نظر این مولفه که فروش مستقیم محصولات دامی و کشاورزی به گردشگران در اقتصاد جامعه میزبان تاثیر به سزایی دارد با میانگین ۳/۹۰ دارای بیشترین توان می باشد. همچنین، بر اساس آزمون فریدمن این مولفه نیز بیشتر رتبه را داراست و کمترین رتبه اختصاص به مولفه نقش گردشگری در ثبات روستایی، می باشد. اکثریت پاسخ دهندگان به میزان ۲۹/۷ موافق این موضوع هستند که ورود گردشگران در سال های اخیر به منطقه افزایش یافته است و تنها درصد خیلی کمی یعنی ۵/۲ درصد با این افزایش کاملا مخالف بوده اند. ۳۰/۷ درصد مردم بومی معتقدند که اقتصاد منطقه تا حدود زیادی به گردشگری وابسته است. همچنین، پاسخ دهندگان در سایر موارد نیز اکثریت آنها موافق و کاملا موافق با این مسائل بوده اند که فعالیت های جدیدی (نظیر خرده فروشی، اجاره منازل، بنگاه ها) در منطقه در ارتباط با گردشگری ایجاد شده است و گردشگری کشاورزی تقویت حس غرور و دل بستگی اهالی به منطقه را افزایش می دهد. گردشگران حجم نمونه به جز متغیر تمایل برای یادگیری فعالیت های کشاورزی که آن هم میانگین نسبتا بالایی دارد در همه مولفه ها کاملا موافق هستند که مزارع و باغات کشاورزی بخش دینور ظرفیت لازم را برای گردشگری دارد. همچنین، آن ها کاملا تمایل دارند: در صورتی که مزارع اقامتگاه مطلوب داشته باشد (مسافر خانه و خانه روستایی) اقامت شبانه داشته باشند. همچنین، همراه کشاورزان در مراحل کاشت برنج (روستاهایی که ظرفیت کشت برنج دارند)، گندم و حبوبات و ... مشارکت داشته باشند. گردشگران ابراز داشتند که در صورت فروش محصولات کشاورزی، ترجیح می دهند که محصولات کشاورزی را در مزارع و باغات را خریداری کنند. آنها همچنین تمایل زیادی به خرید گیاهان دارویی در شهر صحنه و روستاهای بخش دینور دارند و با یادگیری غذاهای بومی، بازدید از جشنواره های احتمالی کاملا موافق بودند. در میان مولفه های یاد شده، این مولفه وجود مزارع و باغات کشاورزی بخش دینور بیشترین میانگین یعنی ۴/۱۰ و تمایل به اقامت شبانه کمترین میانگین ۳/۲۶ را دارا هستند. بر این اساس، یافته- های به دست آمده از آزمون فریدمن نشان داد که مولفه تمایل به اقامت شبانه در صورت وجود اقامتگاه در مزارع، کمترین رتبه و مولفه تمایل به خرید گیاهان دارویی از بخش دینور و شهر صحنه بیشترین رتبه یعنی بیشترین ظرفیت را برای توسعه گردشگری کشاورزی بخش دینور از دیدگاه گردشگران دارا می باشد.

منابع وماخذ:

- امیری، صبا، احسانی فر، تهمنه، نادری، نادر و فرحناز رستمی (۱۳۹۵)، ارائه یک مدل مفهومی به منظور بررسی تأثیر گردشگری کشاورزی بر توسعه کارآفرینی روستایی، *نشریه کارآفرینی در کشاورزی*، ۳(۱)۱۵-۱.
- بردی آنامرادنژاد، رحیم، مهناز حسینی سیاه گلی، زینب شعبانی کوشالشاهی (۱۳۹۳). گردشگری کشاورزی رویکردی برای توسعه منطقه ای (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان سوادکوه) اولین همایش علوم جغرافیایی ایران. تهران.
- جوان، جعفر. سقایی، مهدی، (۱۳۸۳)، کشاورزی و گردشگری رهیافتی برای کسب درآمد مازاد، *نشریه علوم جغرافیایی*، ۳(۳) ۱۲۳-۱۴۵.
- حیدری، زهرا و مطیعی لنگرودی، سید حسن (۱۳۹۱)، تبیین قابلیت های گردشگری کشاورزی بر اساس دیدگاه گردشگران، *مجله ی برنامه ریزی و توسعه گردشگری*، ۱۱(۱) ۳۵-۳۰.
- حیدری، زهرا، بدری، سیدعلی، سلمانی، محمد (۱۳۹۵)، نگرش جامعه محلی نسبت به مخاطرات ادراک شده توسعه گردشگری کشاورزی مطالعه موردی شهرستان تنکابن، *مجله ی برنامه ریزی و توسعه گردشگری*، ۵(۱۸) ۳۲-۸.
- حیدری، زهرا، رضوانی، محمدرضا، بدری، سیدعلی (۱۳۹۵)، تحلیل عوامل موثر بر مشارکت اجتماع محلی در برنامه ریزی توسعه گردشگری کشاورزی مطالعه موردی: نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان تنکابن، *مجله آمایش جغرافیایی فضا*، ۶(۲۱) ۲۶-۱۳.
- رضوانی، محمدرضا، بیات، ناصر (۱۳۹۳)، تحلیل جایگاه گردشگری روستایی در برنامه های کلان توسعه هی کشور (با تأکید بر برنامه های پنجساله ی توسعه ی ملی)، *مجله ی برنامه ریزی و توسعه گردشگری*، ۳(۹) ۳۰-۱۱.
- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا، مهدوی، داود، پورطاهری، مهدی (۱۳۸۹)، فرایند بومی سازی شاخص های توسعه پایدار گردشگری روستایی در ایران، *فصلنامه پژوهش های روستایی*، ۴(۲) ۴۱-۱.
- صالحی فرد، محمد (۱۳۹۰)، *گردشگری روستایی، مبانی برنامه ریزی و طرح های ساختاری*، چاپ اول، تهران، انتشارات کتیبه.
- علیقلی زاده فیروزجایی، ناصر (۱۳۹۸)، اثرات توسعه گردشگری روستایی بر بخش کشاورزی مطالعه موردی: روستاهای جلگه ای دهستان میان بند شهرستان نور، *مجله ی برنامه ریزی توسعه گردشگری*، ۸(۳) ۱۲۴-۱۱۱.
- عنابستانی، علی اکبر، مظفری، زهرا (۱۳۹۷)، تبیین عوامل مؤثر بر گرایش روستاییان به گردشگری کشاورزی (مطالعه موردی: روستاهای نمونه گردشگری دهستان فضل شهرستان نیشابور)، *مجله ی برنامه ریزی و توسعه گردشگری*، ۷(۲۴) ۱۴۵-۱۲۳.
- فخیم زاده، حمید، و خطیبی، محمد رضا (۱۳۹۵)، *آگروتوریسم، افقی نو در توسعه گردشگری کشاورزی*، چاپ اول، تهران، انتشارات گیوا.
- محمودی چناری، حبیب، مطیعی لنگرودی، سیدحسن، فرجی سبکبار، حسنعلی، قدیری معصوم، مجتبی، یاسوری، مجید (۱۳۹۸)، سنجش ظرفیت های محیط روستاهای شهرستان ماسال برای توسعه گردشگری کشاورزی، *فصلنامه پژوهش های روستایی*، ۱۰(۴) ۱۳-۵۹۶.
- محمودی، مریم، چیدری، محمد، کلاتری، خلیل، رکن ادلین افتخاری، عبدالرضا، خداوردی زاده، محمد (۱۳۹۲)، برآورد میزان تمایل به پرداخت گردشگران برای خدمات گردشگری مزرعه ای در استان های حاشیه ای دریای خزر، *مجله ی برنامه ریزی و توسعه گردشگری*، ۲(۶) ۲۹-۱۱.
- مرکزآمار ایران، سرشماری نفوس و مسکن (۱۳۹۵)، سالنامه سرشماری و فرهنگ آبادی های شهرستان صحنه، استان کرمانشاه.

- مشهور خواجه، نادره؛ سانلی اشراقی؛ محمدحسین قاسمی (۱۳۹۲)، بررسی پتانسیل های گردشگری کشاورزی در استان مازندران موردی: سنت های فرهنگی - کشاورزی استان مازندران، اولین همایش ملی مهندسی و مدیریت کشاورزی، محیط زیست و منابع طبیعی پایدار. همدان.
- نوروزی، اصغر، فتحی، عفت (۱۳۹۶)، ارزیابی توانمندی های توسعه گردشگری و تعیین میزان پذیرش آن در جامعه هدف (کشاورزان و گردشگران) در شهرستان لنجان، *فصلنامه جغرافیا و توسعه*، ۲(۵۱)، ۲۶۰-۲۴۱.
- ورمزیاری، حجت، (۱۳۹۲)، *طراحی الگوی توسعه گردشگری پایدار کشاورزی در ایران، رساله دکتری*، دانشگاه تهران، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی.
- ورمزیاری، حجت، رحیمی، علیرضا، بابائی، محسن (۱۳۹۶)، تحلیل فعالیت ها و خدمات مطلوب گردشگری کشاورزی؛ مطالعه موردی گردشگران الموت شرقی، *مجله ی برنامه ریزی و توسعه گردشگری*، ۶(۲۱)، ۹۵-۷۷.
- Artuger, S., & Kendir, H. (2013). Agritourist motivations: The case of Turkey. *International Journal of Business and Management*, 8(21). doi: 10.5539/ijbm.v8n21p63.
- Balezentis, T. Krisciukaitiene, I. balezentis, A. Garland, R(2012), Rural tourism development in lithuania (2003-2010)-A quantitative analysist tourism management perspectives 2-3, pp.1-6.
- Balezentis, tomas, Irena Krisciukaitiene alvydas balezentis, RonGarland,(2012), Rural tourism development in lithuania (2003-2010)-A quantitative analysist tourism management perspectives ,2(3), 1-6.
- Barbieri, C., & Mshenga, P. M., (2008), The role of the firm and owner characteristics on the performance of agritourism farms. *Sociologia Ruralis*, 48, 166-183.
- Barbieri, C and Patience M. Mshenga (2008)The Authors. Journal Compilation, European Society for Rural Sociology. Published by Blackwell Publishing, 9600 Garsington Road, Oxford OX4 2DQ, UK *Sociologia Ruralis*, 48(2).
- Borlikar R.R.Y.Venkatrao, (2015). Theory of Agritourism and its Practice in india Zenith. *International Journal of Multidisciplinary Research*, ISSN 2231-5780 Vol.5 (8), AUGUST (2015), pp. 33-41.
- Briedenhann, Jenny and Eugenia Wickens, (2004), Tourism Routes as a Tool for the Economic Development of Rural areas—vibrant hope or impossible dream, *Tourism management* 25 (1), 71-79.
- Che, Deborah, Veeck, Ann, Veeck, Gregory (۲۰۰۵). Sustaining production and strengthening the agritourism product: Linkages among Michigan agritourism destinations, *Agriculture and Human Values*, Volume 22, Issue 2, PP: 225-234.
- Fleischer, A. and Tchetchik, A. (2005). Does rural tourism benefit from agriculture?’, *Tourism Management*, Vol 26, No 4, pp493-501.
- Gard, Nancy, Gehee, Mc (2007). An Agritourism Systems Model: A Weberian Perspective, *Journal of Sustainable Tourism*, Volume 15, Issue 2, PP: 111-124.
- Lopez, E.D. Garcia, F. C. (2006). Agrotourism, Sustainable Tourism and Ultraperipheral Areas: The case of Canary Islands. *PASOS Revista de Turismo y Patrimonio Cultura* 4: 85-97.
- Lopez, ED, Garsin, F.c (2006), agrotourism, sustainable tourism and ultraperipheral area : the case of canary islands, *pasos revista de tourismoy patrimonio cultura* 4(1), 85-99.
- Lupi, C. Giaccio, V. Mastronardi, L. Giannelli, A. Scardera, A. (2017). Exploring the features of agritourism and its contribution to rural development in Italy, *Land Use Policy* 64 (2017) 383-390.
- Lupi, C. Giaccio, V. Mastronardi, L. Giannelli, A. Scardera, A. (۲۰۱۷). Exploring the features of agritourism and its contribution to rural development in Italy, *Land Use Policy* 64 (2017) 383-390.
- Naidu Karri.G. (2016). Scope of Agritourism in India” (With reference to development, challenges, Extension & Advisory Services) Submitted in partial fulfilment of the

requirements for the Post Graduate Diploma in Management Agriculture) Under the guidance of: Dr. S.K.Soam ,Principal Scientist, Head, ICM Division, NAARM & Dr. Rasheed Sulaiman V Director, CRISP ICAR- National Academy of Agricultural Research Management Rajendranagar, Hyderabad.

- Rilla, EL, (2011), Tourism and Agriculture Viability: case studies from the Agriculture: new geographies of Consumption, production, and rural reconstruction new york NY rutledge.
- Schaneman, Angela. (Accessed in 2010). Nebraska's Guide to Agritourism & Ecotourism Development. The Nebraska Department of economic.
- Schumann, Paul L. (2010), A moral principles framework for human resource management ethics, human resource management review .
- Singh Bagi , Faqir and Richard J. Reeder, (2012). Factors Affecting Farmer Participation in Agritourism, Volume 41, Issue 2 August 2012 , pp. 189-199.
- Su, B. (2011). Rural Tourism in China. Tourism Management, 32\ (6): 1438–1441.
- Tew, Christine, Barbieri, Carla (2012). Tourism Management, Volume 33, PP: 215–224.
- Valdivia, C., and Barbieri, C. (2014). Agritourism as a sustainable adaptation strategy to climate change in the Andean Altiplano. Tourism Management Perspectives, 11: 18-25.

